

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

คู่มือ ประโยค ป.ธ. ๓
อรรถกถาธรรมบท ภาค ๘
แปลโดยพญ์ญชนะ

โครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีงบประมาณ ๒๕๕๖

คู่มือ ประโยค ป.ธ. ๓ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๘ แปลโดยพยัญชนะ

ผู้แปล : คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ : รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

คณะบรรณาธิการ : พระมหาสุทัศน์ ตีสสุรวาที นายสุชนา ศิริธัญมาร

คณะบรรณาการ : พระมหาสุรศักดิ์ ธีรวโส พระมหานพดล เตชธมฺโม

นายสนธิญาณ รักษาภักดิ์ นายสุชนา ศิริธัญมาร

นายมนัส จอดพิมาย นายลินชัย วงษ์จำนงค์

นายชำนาญ เกิดช่อ นายสมบุญรณ์ เฟ่งพิศ

ออกแบบปก : นางจุฬารัตน์ วิชาชาติ

จัดรูปเล่ม : นายสมบุญรณ์ เฟ่งพิศ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มีนาคม ๒๕๕๘

พิสูจน์อักษร : พระมหาธิติ อนุภทโท นายสุชนา ศิริธัญมาร นายสุภูฐาน สุดาจันทร์

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้ามการลอกเลียน
ไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

พระพุทโธษะจารย์.

คู่มือ ประโยค ป.ธ. ๓ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๘ แปลโดยพยัญชนะ.-- พระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558

294 หน้า.

1. วินัยปิฎก. I. จุฬารัตน์ วิชาชาติ, ผู้วาดภาพประกอบ. II. ชื่อเรื่อง.

294.318102

ISBN 978-616-300-147-4

จัดพิมพ์โดย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๑๓

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๑-๑๗ ถนนมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๖๒๓-๕๖๒๓ โทรสาร ๐-๒๖๒๓-๕๖๒๓

คำปรารภ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อ การศึกษาพระปริยัติธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๕๒ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกระดับให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชน ทุกระดับ

โครงการนี้เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ ของมหาวิทยาลัย ช่วยกันพัฒนาเนื้อหาคู่มือประกอบการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตั้งแต่หลักสูตรชั้นประโยค ๑-๒ ถึง ประโยค ป.๓.๑ ให้มีเนื้อหาสาระ ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของพระภิกษุสามเณร ตลอดถึงผู้ที่สนใจทั่วไป

หนังสือ คู่มือประโยค ป.๓.๓ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๘ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ แปลมาจากอรรถกถาธรรมบทภาษาบาลีภาค ๘ ซึ่งเป็นผลงานของพระ พุทธโฆสจารย์ นักปราชญ์ชาวอินเดีย ผู้มีชื่อเสียงกึกก้อง เดินทางไปสิงหล(เกาะลังกา) เพื่อแปลพระไตรปิฎกและอรรถกถาจากภาษาสิงหลเป็นภาษาบาลี เมื่อ พ.ศ.๑๖๐ ซึ่งต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ชำระขึ้นในเมืองแรก และแบ่งอรรถกถาภาษาบาลีเป็นภาค ตั้งแต่ภาค ๑ ถึง ภาค ๘ สำหรับคู่มือประโยค ป.๓.๓ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๘ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ เป็นสำนวนการแปล อรรถกถา ซึ่งเป็นหลักสูตรวิชาแปลมคธเป็นไทย ชั้นประโยค ป.๓.๓ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ศึกษาเนื้อหาหรือเรื่องราว จำนวน ๓ วรรค คือ ตัณหาวรรค ภิกขุวรรค และ พราหมณวรรค

(๔)

ตถ์นหาวรรค หมวตว่าด้วยตถ์นหา มี ๑๒ เรื่อง ๒๖ คาถา มุ่งเน้นให้รู้จักตถ์นหา (ความทะยานอยาก) ๓ ประการ คือ (๑) กามตถ์นหา ความทะยานอยากในกาม (๒) ภวตถ์นหา ความอยากเป็น (๓) วิภวตถ์นหา ความไม่้อยากเป็น ตถ์นหา ๓ ประการนี้ เกิดขึ้นแก่คนที่ประมาท เหมือนเถาย่านทรายเจริญอยู่ในป่า และเกิดแก่ผู้ที่กำหนด ยินดีด้วยราคา ผลจากการถูกตถ์นหาครอบงำ ผู้ที่ตกอยู่ใต้อำนาจของตถ์นหา ย่อมเร่ร่อน ไปมาเหมือนนาวน ที่ต้องการผลไม่เที่ยวเร่ร่อนไปมาในป่า วิธีการจัดตถ์นหา คือมีปัญญา เจริญฌาน ผลดีจากการกำจัดตถ์นหาได้ ทำให้ความโศกสิ้นไป เหมือนหยาดน้ำกลิ้ง ตกไปจากใบบัว ละทุกข์ทั้งปวงได้ ไม่ต้องเกิดอีกต่อไป และทำให้สิ้นตถ์นหา

ภิกขุวรรค หมวตว่าด้วยภิกษุ มี ๑๒ เรื่อง ๒๓ คาถา มุ่งเน้นเกี่ยวกับภิกษุ ทรงสอนว่า สิ่งแรกที่ภิกษุผู้มีปัญญาในศาสนานี้ต้องกระทำคือสำรวมอินทรีย์ มักน้อย สันโดษ ระมัดระวังในวินัยบัญญัติ คบกัลยาณมิตร ผู้ชยันชันแข็ง มีอาชีพสะอาด ทรงสอนไม่ให้เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย มุ่งเจริญกัมมัฏฐาน ไม่ถือมั่นในรูป ไม่ประมาท รู้จักตักเตือนตนเอง รู้จักพึ่งตนเอง

พราหมณวรรค หมวตว่าด้วยพราหมณ์ มี ๓๙ เรื่อง ๔๒ คาถา มุ่งเน้นเกี่ยวกับ คุณสมบัติของพราหมณ์ ตามพุทธทรรคนะ เดิมที คำว่า พราหมณ์ เป็นคำเรียกวรรณะพราหมณ์ของชาวอินเดีย เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น พระองค์ทรงบัญญัติ คุณสมบัติของพราหมณ์ใหม่ ซึ่งก็คือ พระชีณาสพนั่นเอง คุณสมบัติของพราหมณ์ หรือพระชีณาสพที่ทรงแสดงไว้ในวรรคนี้ เป็นคุณสมบัติและปฏิบัติทาของพระสาวก แต่ละท่าน เช่น ไม่มีกรรมชั่วทางกาย วาจา ใจ มีความสำรวมระวัง มีสัจจะ มีธรรม เป็นผู้สะอาด ทรงแสดงเพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่าง ในการนำไปปฏิบัติ มีจำนวนพระสูตร ถึง ๓๑ สูตร

(๕)

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการผู้พัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษา
พระปริยัติธรรม คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยทุกคน ที่สละเวลาพัฒนา
เนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี หนังสือคู่มือ ประโยค ป.ธ.๓
อรรถกถาธรรมบท ภาค ๘ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ให้เกิดมีขึ้น อันจะเป็นสมบัติ
ของมหาวิทยาลัย สืบไป หวังว่า หนังสือเล่มนี้ จะอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการ
ทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและผู้สนใจสืบไป

(พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่ปรึกษาแม่กองบาลีสนามหลวง

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ได้พัฒนาขึ้นตามโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษา พระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒ ของกองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้(๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกระดับ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนา ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ

หนังสือ คู่มือ ประโยค ป.ธ.๓ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๘ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ แปลมาจากอรรถกถาธรรมบท ภาษาบาลี ภาค ๘ อันเป็นหลักสูตรวิชา แปลมครเป็นไทย ของชั้นประโยค ป.ธ. ๓ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศึกษาเนื้อหาหรือ เรื่องราว จำนวน ๓ วรรค คือ

ต้นทวารวค หมวดว่าด้วยต้นหา มี ๑๒ เรื่อง ๒๖ คาถา ในวรรคนี้ มุ่งเน้นถึง ต้นหา คำว่า ต้นหา หมายถึงความทะยานอยากในอารมณ์ทั้งหลายมี ๓ ประการ คือ (๑) กามต้นหา (๒) ภวต้นหา (๓) วิภวต้นหา แยกเป็นสายได้ ๓๖ สาย คือ ต้นหา ๓ ประการ ในอายตนะภายใน ๖ ประการ เป็น ๑๘ สาย (๓ x ๖ = ๑๘) และต้นหา ๓ ประการ ในอายตนะภายนอก ๖ ประการ เป็น ๑๘ สาย (๓ x ๖ = ๑๘) (ขุ.ธ.อ. ๘/๑๐) สาระสำคัญในวรรคนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ต้นหาย่อมเจริญเพิ่มพูน แก่บุคคลผู้ประมาทปราศจากสติ ไม่เจริญฉาน วิปัสสนา มรรค และผล (ขุ.ธ.อ. ๘/๖) เมื่อบุคคลถูกต้นหาครอบงำ ย่อมเศร้าโศก แต่เมื่อสามารถครอบงำต้นหาได้ ชูดราก ต้นหาได้ด้วยอหัตตมัคคญาณ ย่อมไม่เศร้าโศก

ภิกขุวรรค หมวดว่าด้วยภิกษุ มี ๑๒ เรื่อง ๒๓ คาถา ในวรรคนี้ มุ่งเน้นภิกษุ คำว่า ภิกษุ ในวรรคนี้หมายถึงบุคคลผู้สละมือ เท้า และวาจา ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย มุ่งเจริญกัมมัฏฐาน (ดูเรื่องแห่งภิกษุฆ่าหงส์) หมายถึงบุคคลผู้ไม่ถือมั่น

ในนามรูป (ดูเรื่องแห่งพราหมณ์ถวายทานอันเลิศ ๕ อย่าง) ในวรรคนี้มีสาระสำคัญที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเกี่ยวกับภิกษุ และเป็นสาระสำคัญที่ปรารภพฤติกรรมซึ่งแตกต่างกันของภิกษุแต่ละรูปแต่ละกลุ่ม เช่น เรื่องภิกษุ ๕ รูป ผู้สำรวมทวาร รูปละทวาร ทรงแสดงว่า ภิกษุผู้สำรวมทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย วาจา และใจ ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ในวัฏฏะ เรื่องภิกษุฆ่าหงส์ ทรงแสดงว่า บุคคลผู้สำรวมมือเท้า วาจา สำรวมตน ยินดีเจริญกัมมัฏฐาน มีจิตตั้งมั่น อยู่ผู้เดียว สันโดษ เรียกว่าภิกษุ และเรื่องพระนั่งคลงกฏเฐระผู้เตือนตนเอง เจริญกัมมัฏฐานจนสามารถบรรลุอรหัตตผลได้ พระผู้มีพระภาคทรงปรารภท่านเป็นแบบอย่างแก่ภิกษุทั้งหลายว่า จงเตือนตนเอง จงคุ้มครองตนเอง มีสติป้องกันอกุศลกรรมมิให้เกิดในตน เมื่อทำได้ อย่างนี้ก็จักอยู่เป็นสุข

พราหมณ์วรรค หมวดว่าด้วยพราหมณ์ มี ๓๙ เรื่อง ๔๒ คาถา ในวรรคนี้มุ่งเน้นพราหมณ์ คำว่า พราหมณ์ ตามเนื้อหาสาระ ในวรรคนี้หมายถึงทั้งพระชีวกาสพ และพราหมณ์โดยชาติกำเนิด แต่พระผู้มีพระภาคทรงมุ่งแสดงถึงคุณสมบัติของพระชีวกาสพเป็นหลัก เช่นในเรื่องพราหมณ์ผู้เลื่อมใสมาก พระผู้มีพระภาคทรงเรียกบุคคลผู้ตัดกระแสคือตัดหนาได้ รู้แจ้งสภาวะที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้ (นิพพาน) ว่าพราหมณ์ ในเรื่องภิกษุหลายรูป ทรงเรียกบุคคลผู้ถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งสองคือสมณะและวิปัสสนา ปราศจาก โยคะ ๔ คือ กาม ภพ ทิฏฐิ และอวิชชาว่า พราหมณ์ และในเรื่องบรรพชิตรูปใดรูปหนึ่ง ทรงเรียกบุคคลผู้ลอยบาปได้ว่า พราหมณ์

คณะกรรมการผู้พัฒนาเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท ภาค ๘ แปลโดยพยัญชนะหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะประโยชน์ต่างๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของโครงการพอสมควร จึงขอขอบคุณทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลงได้

คณะกรรมการผู้พัฒนาเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท ภาค ๘ แปลโดยพยัญชนะ

มีนาคม ๒๕๕๘

คณะกรรมการดำเนินงาน
โครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

<p>คณะกรรมการดำเนินงาน ที่ปรึกษา พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.</p> <p>ประธานกรรมการ พระศรีคัมภีรญาณ, รศ.ดร.</p> <p>รองประธานกรรมการ พระมหาเจิม สุวโจ</p> <p>กรรมการ พระสิริชัยโสภณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาทิ พระมหาสุเทพ สุปฺนฺทีโต พระมหาศรีทนต์ สมจาโร พระมหาวีระพงษ์ วีรวโส พระสุทิน เขมวโส พระมหาบูรณะ ชาตเมธ, ดร. พระมหาสมเดช ตปสีโล นายเกษม แสงนนท์ นายสนธิญาณ รักษาภักดิ์ นายสินชัย วงษ์จำนงค์</p> <p>กรรมการและเลขานุการ นายสุชญา ศิริธัญญาร</p> <p>กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ นายชำนาญ เกิดช่อ นายอักษรวิชัย โฉมศรี นายสมบูรณ์ เฟงพิศ</p>	<p>คณะกรรมการผู้พัฒนาเนื้อหา “อรรถกถาธรรมบท ภาค ๘” ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบสำนวนการแปล อรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร</p> <p>คณะบรรณาธิการ พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาทิ นายสุชญา ศิริธัญญาร</p> <p>คณะบรรณาธิการเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท พระมหาสุรศักดิ์ ธีรวโส พระมหานพดล เตชธมฺโม นายสนธิญาณ รักษาภักดิ์ นายสุชญา ศิริธัญญาร นายมนัส จอดพิมาย นายสินชัย วงษ์จำนงค์ นายชำนาญ เกิดช่อ นายสมบูรณ์ เฟงพิศ</p> <p>พิสูจน์อักษร พระมหาหิตติ อนุภทโท นายสุชญา ศิริธัญญาร นายสุภฐาน สุดาจันทร์</p> <p>พิมพ์/จัดรูปเล่ม นายสมบูรณ์ เฟงพิศ</p> <p>ออกแบบปก นางจุฬารัตน์ วิชาชาติ</p> <p>ภาพประกอบ นางสาวกวีรญา มีมุข</p>
--	---

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำปรารภ	(๓)
คำนำ	(๖)
คณะกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษา พระปริยัติธรรม	(๙)
สารบัญ	(๑๑)
๒๔. ตัณหาวิคควัณณนา	๑
๑. เรื่องแห่งปลาชื่อว่ากบิละ (๒๔๐)	๑
๒. เรื่องแห่งนางลูกสุกร (๒๔๑)	๑๒
๓. เรื่องแห่งภิกษุผู้ปรารถนาจะสึก (๒๔๒)	๒๐
๔. เรื่องแห่งเรือนเป็นที่จองจำ (๒๔๓)	๒๓
๕. เรื่องแห่งพระนางเขมา (๒๔๔)	๒๘
๖. เรื่องแห่งบุตรของเศรษฐีชื่อว่าอุคคเสนะ (๒๔๕)	๓๒
๗. เรื่องแห่งบัณฑิตชื่อว่าจุมพินุคคหะ (๒๔๖)	๔๑
๘. เรื่องแห่งมาร (๒๔๗)	๔๗
๙. เรื่องแห่งอาชีวกชื่อว่าอุปกะ (๒๔๘)	๕๑
๑๐. เรื่องของเทวดาผู้พระราชทานนามว่าลักกะ (๒๔๙)	๕๓
๑๑. เรื่องแห่งบุตรเศรษฐีผู้ไม่มีบุตร (๒๕๐)	๕๙
๑๒. เรื่องแห่งเทพบุตรชื่อว่าอังการะ (๒๕๑)	๖๔
๒๕. ภิกขุวิคควัณณนา	๖๗
๑. เรื่องแห่งภิกษุ ๕ รูป (๒๕๒)	๖๗
๒. เรื่องแห่งภิกษุผู้ฆ่าซึ่งหงส์ (๒๕๓)	๗๓

(๑๐)

๓. เรื่องแห่งภิกษุชื่อว่าโกกาลิกะ (๒๕๔)	๗๙
๔. เรื่องแห่งพระเถระผู้มีธรรมเป็นที่มายินดี (๒๕๕)	๘๓
๕. เรื่องแห่งภิกษุผู้คบซึ่งฝ่ายอื่นรูปใดรูปหนึ่ง (๒๕๖)	๘๖
๖. เรื่องแห่งพราหมณ์ผู้ให้ซึ่งส่วนอันเลิศ ๕ อย่าง (๒๕๗)	๙๐
๗. เรื่องแห่งภิกษุผู้มากพร้อม (๒๕๘)	๙๕
๘. เรื่องแห่งภิกษุผู้ร้อยทำเป็นประมาณ (๒๕๙)	๑๐๐
๙. เรื่องแห่งพระเถระผู้มีกายอันสงบ (๒๖๐)	๑๑๒
๑๐. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่านังคกุกุญะ (๒๖๑)	๑๑๔
๑๑. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าวัคคิ (๒๖๒)	๑๑๘
๑๒. เรื่องแห่งสามเถระชื่อว่าสุมนะ (๒๖๓)	๑๒๐

๒๖. พราหมณ์วงศ์คุณณา

๑๔๓

๑. เรื่องแห่งพราหมณ์ผู้มีความเลื่อมใสมาก (๒๖๔)	๑๔๓
๒. เรื่องแห่งภิกษุผู้มากพร้อม (๒๖๕)	๑๔๖
๓. เรื่องแห่งมาร (๒๖๖)	๑๔๘
๔. เรื่องแห่งพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง (๒๖๗)	๑๕๐
๕. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าอานนท์ (๒๖๘)	๑๕๒
๖. เรื่องแห่งบรรพชิตรูปใดรูปหนึ่ง (๒๖๙)	๑๕๕
๗. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าสารีบุตร (๒๗๐)	๑๕๗
๘. เรื่องแห่งพระนางมหาปชาบดีโคตมี (๒๗๑)	๑๖๒
๙. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าสารีบุตร (๒๗๒)	๑๖๔
๑๐. เรื่องแห่งพราหมณ์ผู้เป็นขมูลิ (๒๗๓)	๑๖๖
๑๑. เรื่องแห่งพราหมณ์ผู้โกหก (๒๗๔)	๑๖๘
๑๒. เรื่องแห่งนางกิสลาโคตมี (๒๗๕)	๑๗๓

๑๓. เรื่องแห่งพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง (๒๗๖)	๑๗๕
๑๔. เรื่องแห่งบุตรของเศรษฐีชื่อว่าอุคคเสนะ (๒๗๗)	๑๗๗
๑๕. เรื่องแห่งพราหมณ์ ๒ คน (๒๗๘)	๑๗๙
๑๖. เรื่องแห่งพราหมณ์ชื่อว่าอักโกสภารทวาชะ (๒๗๙)	๑๘๑
๑๗. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าสารีบุตร (๒๘๐)	๑๘๕
๑๘. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าอุบลวรรณา (๒๘๑)	๑๘๗
๑๙. เรื่องแห่งพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง (๒๘๒)	๑๘๙
๒๐. เรื่องแห่งภิกษุณีชื่อว่าเขมา (๒๘๓)	๑๙๑
๒๑. เรื่องแห่งเถระชื่อว่าติสสะผู้มีปีกติดอยู่ที่เงื่อมเขา (๒๘๔)	๑๙๓
๒๒. เรื่องแห่งภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง (๒๘๕)	๑๙๘
๒๓. เรื่องแห่งสามเณร (๒๘๖)	๒๐๑
๒๔. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่ามหายานนิกะ (๒๘๗)	๒๐๗
๒๕. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าปิลินทวัจฉะ (๒๘๘)	๒๐๙
๒๖. เรื่องแห่งภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง (๒๘๙)	๒๑๑
๒๗. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าสารีบุตร (๒๙๐)	๒๑๓
๒๘. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ (๒๙๑)	๒๑๕
๒๙. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าเรวตะ (๒๙๒)	๒๑๖
๓๐. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าจันทภาะ (๒๙๓)	๒๑๘
๓๑. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าสีวลี (๒๙๔)	๒๒๔
๓๒. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าสุนทรสมุทฺร (๒๙๕)	๒๒๗
๓๓. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าไซติกะ (๒๙๖)	๒๓๔
๓๔. เรื่องแห่งบุตรของนักพ้อน เรื่องที่ ๑ (๒๙๗)	๒๖๘
๓๕. เรื่องแห่งบุตรของนักพ้อน เรื่องที่ ๒ (๒๙๘)	๒๗๐

(๑๒)

๓๖. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าวังคีสะ (๒๙๙)	๒๗๑
๓๗. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าธรรมทินนา (๓๐๐)	๒๗๖
๓๘. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าองคุลิมาล (๓๐๑)	๒๗๙
๓๙. เรื่องแห่งพราหมณ์ชื่อว่าเทวहितะ (๓๐๒)	๒๘๑
คำนิคม	๒๘๔
ภาคผนวก	๒๘๙
๑. หลักสูตรประโยคบาลีสี่นามหลวง	๒๘๙
๒. เคล็ดลับการสอบผ่าน	๒๙๑
คณะบรรณาธิการผู้ตรวจสอบสำนวนการแปลอรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค	๒๙๒
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบสำนวนการแปลอรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค	๒๙๒
คณะบรรณาการแปลพัฒนาเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค	๒๙๓

๒๔. ตัณหาวิคควัณณนา

๒๔. อ.การพรรณนาซึ่งวรรคอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยตัณหา อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ

๑. อ.เรื่องแห่งปลาชื่อว่ากบิละ อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ (๒๔๐)

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งปลาชื่อว่ากบิละ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ มีคำว่า **มนุชสูส** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

(สองพี่น้องออกบวช)

ได้ยินว่า ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคพระนามว่า กัสสปะปรินิพพานแล้ว อ.พี่น้องชายผู้เกิดในตระกูล ท. ๒ ออกแล้ว บวชแล้ว ในสำนัก ของสาวก ท. ๑ ในพี่น้องชายผู้เกิดในตระกูล ท. ๒ เหล่านั้นหา อ.พี่ชาย ผู้เจริญที่สุด เป็นผู้ชื่อว่าโสธนะ ได้เป็นแล้ว อ.น้องชาย เป็นผู้ชื่อว่ากบิละ ได้เป็นแล้ว ฯ ก็ อ.มารดา ของพี่น้องชายผู้เกิดในตระกูล ท. เหล่านั้น เป็นผู้ชื่อว่าสาธนี ได้เป็นแล้ว, อ.น้องสาว เป็นผู้ชื่อว่าตาปนา ได้เป็นแล้ว ฯ อ.หญิง ท. แม่เหล่านั้น บวชแล้ว ในสำนักของภิกษุณี ท. ๑ ครั้นเมื่อชน ท. เหล่านั้น บวชแล้ว อย่างนี้, อ.พี่น้อง ท. ๒ กระทำแล้ว ซึ่งวัตรและวัตรตอบ แก่อาจารย์และ อุปัชฌาย์ ท. อาศัยอยู่ ในวันหนึ่ง ถามแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ธูระ ท. ในศาสนานี้ มีอยู่ เท่าไร ดังนี้ ฟังแล้ว ว่า อ.ธูระ ท. ๒ คือ อ.คันถธูระด้วย อ.วิปัสสนาธูระด้วย มีอยู่ ดังนี้ ฟังแล้ว อ.พี่ชาย คิดแล้วว่า อ.เรา ยังวิปัสสนาธูระ จักให้เต็ม ดังนี้ อยู่แล้ว ในสำนัก ของอาจารย์และอุปัชฌาย์ ท. ลีนปี ท. ๕ เรียนแล้ว ซึ่งกัมมัฏฐาน เพียงไร แต่พระอรหันต์ เข้าไปแล้ว สู้ป่า พยายามอยู่ บรรลุแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ ฯ อ.น้องชาย คิดแล้วว่า อ.เรา เป็นคนหนุ่ม

๑ สุตวา เป็นกิริยาประธาน

ก่อน ย่อมเป็น อ.เรา ยังวิปัสสนาธุระ จักให้เต็ม ในกาลแห่งเราเป็นคนแก่ ดังนี้ เริ่มตั้งแล้ว ซึ่งคันถธุระ เรียบแล้ว ซึ่งปิฎก ท. ๓ ๆ อ.บริวารใหญ่ เกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัย ซึ่งการเล่าเรียน ของพระกปิละนั้น อ.ลาม เกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัย ซึ่งบริวาร ๆ

(น้องชายมัวเมาในคันถธุระ)

อ.น้องชายนั้น เมาแล้ว ด้วยความเมาในความเป็นพหูสูต เป็นผู้อันตัดหา ในลากรอบง่าแล้ว เป็น ย่อมกล่าว แม่ซึ่งกบปิยะ อันอันชน ท. เหล่าอื่นกล่าวแล้ว ว่าเป็นอกบปิยะ ย่อมกล่าวแม่ซึ่งกบปิยะว่าเป็นกบปิยะ ย่อมกล่าวแม่ซึ่งสิ่งอันเป็นโทษว่าเป็นสิ่งไม่มีโทษ ย่อมกล่าวแม่ซึ่งสิ่งอันไม่มีโทษว่าเป็นสิ่งที่มีโทษ เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้ยึดถือว่าตนเป็นบัณฑิตยิ่ง ๆ อ.พระกปิละนั้น แม่เป็นผู้อันภิกษุ ท. ผู้มีศีลอันเป็นที่รัก กล่าวแล้วว่า ดูก่อนท่านกปิละ ผู้มีอายุ อ.ท่านจงอย่ากล่าวอย่างนี้ ดังนี้ แสดงแล้ว ซึ่งธรรมด้วย ซึ่งวินัยด้วย กล่าวสอนอยู่ กล่าวแล้ว ซึ่งคำ ท. มีคำว่า อ.ท่าน ท. ย่อมรู้ ซึ่งอะไร อ.ท่าน ท. เป็นเช่นกับกำมือ อันว่างเปล่า ย่อมเป็น ดังนี้เป็นต้น ชูอยู่ รุกรานอยู่ ซึ่งภิกษุ ท. ย่อมเที่ยวไป ๆ

(น้องชายไม่เชื่อพี่)

ครั้งนั้น อ.ภิกษุ ท. บอกแล้ว ซึ่งเนื้อความนั้น แม่แก่พระเถระชื่อว่าโสธนะ ผู้เป็นพี่ชาย ของพระกปิละนั้น ๆ อ.พระเถระชื่อว่าโสธนะเมื่อนั้น เข้าไปหาแล้ว ซึ่งน้องชายนั้น กล่าวสอนแล้วว่า เนาะกปิละ ผู้มีอายุ ก็ อ.การปฏิบัติโดยชอบ ของภิกษุ ท. ผู้เช่นกับด้วยเธอ ชื่อว่าเป็นอายุ ของศาสนา ย่อมเป็น เพราะเหตุนี้ อ.เธอ ละแล้ว ซึ่งการปฏิบัติโดยชอบ ห้ามอยู่ ซึ่งสิ่ง ท. มีสิ่งอันเป็นกบปิยะ เป็นต้น จงอย่ากล่าว อย่างนี้ ดังนี้ ๆ อ.พระกปิละนั้น ไม่เอื้อเฟื้อแล้ว ซึ่งถ้อยคำ ของพี่ชาย เมื่อนั้น ๆ ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนี้ แม่มีอยู่ อ.พระเถระ กล่าวสอนแล้ว ซึ่งน้องชายนั้น ลิ่น ๒-๓ ครั้ง รู้แล้ว ซึ่งน้องชายนั้น ผู้ไม่ยึดถืออยู่ ซึ่งโอวาทว่า

อ.น้องชายนี้ ย่อมไม่กระทำ ซึ่งถ้อยคำ ของเรา ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนผู้มีอายุ ถ้อย่างนั้น อ.ท่าน จักปรากฏ ตามกรรม อันเป็นของของตน ดังนี้ หลีกไปแล้ว ฯ

(น้องชายถูกทอดทิ้ง)

อ.ภิกษุ ท. ผู้มีศีลอันเป็นที่รัก แม่เหล่าอื่น ทิ้งแล้ว ซึ่งพระกบิลละนั้น จำเดิมแต่กาลนั้น ฯ อ.พระกบิลละนั้น เป็นผู้ประพฤดิชั่ว เป็น ผู้อันภิกษุผู้ประพฤดิชั่ว แวดล้อมแล้ว อยู่อยู่ คิดแล้วว่า อ.เรา จักสวด ซึ่งปาฏิโมกข์ ดังนี้ ในโรงแห่งอุโบสถ ในวันหนึ่ง ถือเอาแล้ว ซึ่งพัด นุ่งแล้ว บนธรรมาสน์ ถามแล้วว่า ดูก่อนผู้มีอายุ อ.ปาติโมกข์ ย่อมเป็นไป แก่ภิกษุ ท. ผู้ประชุมกันแล้ว ในสมาคมนี้หรือ ดังนี้ เห็นแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ผู้เป็นผู้หนึ่งเป็นแล้ว ด้วยอันคิดว่า อ.ประโยชน์อะไร ด้วยคำตอบ อันอันเราให้แล้ว แก่ภิกษุนี้ ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนผู้มีอายุ อ.ธรรมหรือ หรือว่า อ.วินัย ย่อมไม่มี อ.ความต้องการอะไร ด้วยปาฏิโมกข์ อันอันเรา ท. ฟังแล้วหรือ หรือว่าอันอันเรา ท. ไม่ได้ฟังแล้ว ดังนี้ ลูกขึ้นแล้ว จากอาสนะ ฯ อ.พระกบิลละนั้น ยังศาสนาคือปริยัติ ของพระผู้มีพระภาค พระนามว่ากัสสปะ ให้เสื่อมถอยแล้ว อย่างนี้ ฯ แม้ อ.พระเถระชื่อว่าโสธนะ ปรินิพพานแล้ว ในวันนั้นนั่นเทียว ฯ อ.ภิกษุชื่อว่ากบิลละ บังเกิดแล้ว ในมหานคร ชื่อว่าอเวจี ในกาลเป็นที่สุดลงรอบแห่งอายุ ฯ อ.มารดาด้วย อ.พี่สาวด้วย แม่เหล่านั้น ของภิกษุชื่อว่ากบิลละนั้น ถึงแล้ว ซึ่งทิวฐานุคติ ของภิกษุชื่อว่ากบิลละนั้น นั่นเทียว ต่ำแล้ว บริภาษแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ผู้มีศีลอันเป็นที่รัก บังเกิดแล้ว ในอเวจี มมหานครนั้นนั่นเทียว ฯ

(โจรเกิดในพรหมโลกด้วยอำนาจศีล)

ก็ ในกาลนั้น อ.บุรุษ ท. อันมีร้อยห้าเป็นประมาณ กระทำแล้ว ซึ่งกรรม ท. มีการฆ่าซึ่งชาวบ้านเป็นต้น เลี้ยงชีวิตอยู่ ด้วยกิริยาอันเป็นของโจร ผู้อันมนุษย์ ในชนบท ท. ติดตามแล้ว หนีไปอยู่ เข้าไปแล้ว สู่ป่า ไม่เห็นอยู่ ซึ่งที่พึงอะไรฯ

ในปานั้น เห็นแล้ว ซึ่งภิกษุ ผู้มีปกติอยู่ในป่า รูปใดรูปหนึ่ง ไหว้แล้ว กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ท่าน ท. จงเป็นที่พึ่ง ของผม ท. จงเป็น ดังนี้ ฯ อ.พระเถระ กล่าวแล้วว่า ชื่อ อ.ที่พึ่ง อันชนกับด้วยศีล ของท่าน ท. ย่อมไม่มี อ.ท่าน ท. แม่ทั้งปวง จงสมทาน ซึ่งศีล ท. ๕ ดังนี้ ฯ อ.บุรุษ ท. เหล่านั้น รับพร้อมแล้วว่า อ.ดีละ ดังนี้ สมทานแล้ว ซึ่งศีล ท. ฯ ครั้งนั้น อ.พระเถระ กล่าวสอนแล้ว ซึ่งบุรุษ ท. เหล่านั้นว่า อ.ท่าน ท. จงเป็นผู้มีศีล จงเป็น ในกาลนี้ อ.ศีล อันท่าน ท. ไม่พึงก้าวล่วงนั้นเทียว แม่เพราะเหตุแห่งชีวิต อ.การประทุษร้ายทางใจ อันท่าน ท. ไม่พึงกระทำ ดังนี้ ฯ อ.บุรุษ ท. เหล่านั้น รับพร้อมแล้วว่า อ.ดีละ ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ.ชาวชนบท ท. เหล่านั้น ถึงแล้ว ซึ่งที่นั้น แสงหาอยู่ ข้างนี้ด้วย ข้างนี้ด้วย เห็นแล้ว ซึ่งโจร ท. เหล่านั้น ปลงลงแล้ว ซึ่งโจร ท. ทั้งปวง จากชีวิต ฯ อ.โจร ท. เหล่านั้น กระทำแล้ว ซึ่งกาละ บังเกิดแล้ว ในพรหมโลก ฯ อ.โจรผู้เจริญที่สุด เป็นเทวบุตรผู้เจริญที่สุด ได้เป็นแล้ว ฯ

(เทพบุตรถือปฏิสนธิในตระกูลชาวประมง)

อ.เทพบุตร ท. เหล่านั้น ท่องเที่ยวไปแล้ว ในเทวโลก ลิ่นพุทธานดรหนึ่ง ด้วยสามารถแห่งกรรมอันเป็นอนุโลมและปฏิโลม บังเกิดแล้ว ในหมู่บ้านของ ชาวประมง อันมีร้อยแห่งตระกูล ๕ ที่ประตู่แห่งพระนครสาวตติ ในพุทธรูปาบทนี้ ฯ อ.เทวบุตรผู้เจริญที่สุด ถือเอาแล้ว ซึ่งปฏิสนธิ ในเรือน ของชาวประมงผู้เจริญ ที่สุด อ.เทวบุตร ท. นอกนี้ ถือเอาแล้ว ซึ่งปฏิสนธิ ในเรือนของชาวประมง ท. นอกนี้ ฯ อ.การถือเอาซึ่งปฏิสนธิด้วย อ.การออกจากท้องของมารดาด้วย ได้มีแล้ว แก่เทวบุตร ท. เหล่านั้น ในวันเดียวกันนั้นเทียว อย่างนี้ ฯ อ.ชาวประมงผู้เจริญ ที่สุด คิดแล้วว่า อ.เด็ก ท. แม่เหล่าอื่น ผู้เกิดแล้ว ในวันนี้ ในหมู่บ้านนี้ มีอยู่ หรือหนอแล ดังนี้ แสงหาแล้ว ฟังแล้ว ซึ่งความที่แห่งเด็ก ท. เหล่านั้นเกิดแล้ว คิดแล้วว่า อ.เด็ก ท. เหล่านั้น เป็นสหาย แห่งบุตร ของเรา จักเป็น ดังนี้ ยังบุคคล

ให้ให้แล้ว ซึ่งสิ่งของอันเป็นเครื่องเลี้ยงดู แก่เด็ก ท. เหล่านั้น ๆ อ.เด็ก ท. เหล่านั้น
แม่ทั้งปวง เป็นสหายผู้เล่นซึ่งผู้หนึ่ง เป็น เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งวัย โดยลำดับ ได้เป็นแล้ว ๆ
อ.แห่ง - เด็ก ท. เหล่านั้น หนา บุตรของชาวประมงผู้เจริญที่สุด เป็นบุตรผู้เลิศ
โดยยศด้วย โดยเดชด้วย ได้เป็นแล้ว ๆ

(พระกบิลละเกิดเป็นปลาใหญ่)

แม่ อ.กบิลละชื่อว่ากบิลละแลใหม่แล้ว ในนรก ลิ่นพุกชั้นตรหนึ่ง เป็นปลาใหญ่
ตัวมีสีเพียงดั่งสีแห่งทอง ตัวมีปากอันมีกลิ่นเหม็น เป็น บังเกิดแล้ว ในแม่น้ำชื่อว่า
อจิรวดี ในกาลนั้น ด้วยสามารถแห่งผลอันสุกวิเศษอันเป็นส่วนเหลือลง ๆ ครั้งนั้น
ในวันหนึ่ง อ.สหาย ท. เหล่านั้น คิดแล้วว่า อ.เรา ท. จักจับ ซึ่งปลา ท. ดังนี้
ถือเอาแล้ว ซึ่งอุปกรณ์ ท. มีขายเป็นตัน ชัด(ทอด)ไปแล้ว ในแม่น้ำ ๆ ครั้งนั้น
อ.ปลาหนึ่ง เข้าไปแล้ว สู่ภายในแห่งชาย ของสหาย ท. เหล่านั้น ๆ อ.ชน ท. ผู้มีปกติ
อยู่ในบ้านของชาวประมง ทั้งปวง เห็นแล้ว ซึ่งปลาหนึ่ง ได้กระทำแล้ว ซึ่งเสียง
อันดั่งว่า อ.บุตร ท. ของเรา ท. จับอยู่ ซึ่งปลา ท. ครั้งแรก จับได้แล้ว ซึ่งปลา
อันมีสีเพียงดั่งสีแห่งทอง อ.พระราชา จักพระราชทาน ซึ่งทรัพย์ อันมากมาย
แก่เรา ท. ในกาลนี้ ดังนี้ ๆ อ.สหาย ท. แม่เหล่านั้นแล ไส้แล้ว ซึ่งปลา ในเรือ
ยกขึ้นแล้ว สู่เรือ ได้ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระราชา ๆ ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า
อ.นั้น อะไร ดังนี้ แม่อันพระราชา ทรงเห็นแล้วเทียว ซึ่งปลาหนึ่ง ตรัสแล้ว อ.ชน ท.
กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่สมมติเทพ อ.ปลา ดังนี้ ๆ อ.พระราชา ทรงเห็นแล้ว ซึ่งปลา
อันมีสีเพียงดั่งสีแห่งทอง ทรงดำริว่า อ.พระศาสดา จักทรงทราบ ซึ่งเหตุ
แห่งปลาอันมีสีเพียงดั่งสีแห่งทอง ดังนี้ รับสั่งราชบุรุษให้จับแล้วซึ่งปลา ได้เสด็จ
ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระผู้มีพระภาค ๆ ครั้นเมื่อปาก ลักว่าอันปลาเปิดแล้ว
นั้นเทียว มีอยู่ อ.พระเชตวันทั้งสิ้น เป็นสถานที่มีกลิ่นเหม็น เกินเปรียบ
ได้เป็นแล้ว ๆ อ.พระราชา กราบทูลถามแล้ว ซึ่งพระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ อ.ปลา เป็นปลาที่มีสีเพียงดั่งสีแห่งทอง เกิดแล้ว เพราะเหตุไรด้วย
 อ.กลิ่นเหม็น ย่อมพุ่งออก จากปาก ของปลานั้น เพราะเหตุอะไรด้วย ดังนี้ ฯ
 อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร อ.ปลานี้ เป็นภิกษุชื่อว่ากปิละ ผู้เป็น
 พหูสูต ผู้มีบริวารมาก ได้เป็นแล้ว ในศาสนา ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่า
 กัสสปะ อ.ภิกษุนั้น เป็นผู้อันความอยากในลาภครอบงำแล้ว เมื่อชน ท. ไม่ถือ
 เอาอยู่ ซึ่งถ้อยคำ ของตน เป็นผู้ดำเนินผู้บริภาษ เป็น ยังศาสนา ของพระผู้มี
 พระภาคพระนามว่ากัสสปะ ให้เสื่อมถอยแล้ว อ.ภิกษุนั้น บังเกิดแล้ว ในนรกชื่อว่า
 อเวจี เพราะกรรมนั้น เป็นปลา เกิดแล้ว ในกาลนี้ ด้วยผลแห่งกรรมอันสุกวิเศษ
 อันเป็นส่วนเหลือลง แต่ว่า อ.ภิกษุนั้น บอกแล้ว ซึ่งพระพุทธรพจน์ คือ กล่าวแล้ว
 ซึ่งคุณ ของพระพุทธรเจ้าใด ตลอดกาลนาน ได้เฉพาะแล้ว ซึ่งสีอันมีสีเพียงดั่งสี
 แห่งทองนี้ เพราะผลแห่งกรรมอันเป็นเครื่องไหลออกแห่งการบอกซึ่งพระพุทธรพจน์
 และการกล่าวซึ่งคุณของพระพุทธรเจ้านั้น อ.ภิกษุนั้นเป็นผู้ดำเนินผู้บริภาษ
 ซึ่งภิกษุ ท. ได้เป็นแล้ว เพราะเหตุใด อ.กลิ่นเหม็น ย่อมพุ่งออก จากปาก
 ของภิกษุนั้น เพราะเหตุนี้ ดูก่อนมหาบพิตร อ.เรา ยังปลานั้น จักให้กล่าว ดังนี้ ฯ
 อ.พระราชา กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ ท. ยังปลา ของจงให้
 กล่าวเถิด ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว ซึ่งปลานั้นว่า อ.เธอ เป็นผู้
 ชื่อว่ากปิละ ย่อมเป็นหรือ ดังนี้ ฯ อ.ปลากปิละ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์
 ผู้เจริญ อ.ขอรับ อ.ข้าพเจ้า เป็นผู้ชื่อว่ากปิละ ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ.พระผู้มีพระภาค
 ตรัสถามแล้วว่า อ.เธอ เป็นผู้มาแล้ว จากที่ไหน ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ.ปลากปิละ
 กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ข้าพเจ้า เป็นผู้มาแล้ว จากมหานครชื่อว่า
 อเวจี ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ.พระผู้มีพระภาค ตรัสถามแล้วว่า อ.พี่ชายผู้เจริญที่สุด
 ชื่อว่าโสธนะ ของเธอ ไปแล้ว ในที่ไหน ดังนี้ ฯ อ.ปลากปิละ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ อ.พี่ชายผู้เจริญที่สุด ปรีนิพพานแล้ว ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา

ตรัสถามแล้วว่า ก็ อ.มารดา ชื่อว่าสาธนี ของเธอ ไปแล้ว ในที่ไหน ดังนี้ ฯ
อ.ปลาภิละ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.มารดา บังเกิดแล้ว ในนรก
ดังนี้ ฯ อ.พระผู้มีพระภาค ตรัสถามแล้วว่า อ.น้องสาว ชื่อว่าตาปนา ของเธอ
ไปแล้ว ในที่ไหน ดังนี้ ฯ อ.ปลาภิละ กราบทูลแล้วว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อ.น้องสาว บังเกิดแล้ว ในนรกใหญ่ ดังนี้ ฯ

อ.พระผู้มีพระภาค ตรัสถามแล้วว่า อ.เธอ จักไป ในที่ไหน ในกาลนี้
ดังนี้ ฯ อ.ปลาภิละ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ข้าพเจ้า จักไป
สู่รอกใหญ่ชื่อว่าเวจินันเทียว ดังนี้ เป็นผู้มีความเดือดร้อนครอบงำแล้ว เป็น
ประหารแล้ว ซึ่งเร็ว ด้วยศรัทธา กระทำแล้ว ซึ่งกาละ บังเกิดแล้ว ในนรก ในทันใด
นั้นเทียว ฯ อ.มหาชน เป็นผู้สังเวช เป็นผู้สิ้นขันธชั้นเกิดขึ้นแล้ว ได้เป็นแล้ว ฯ

(พระศาสดาตรัสกบิลสูตร)

ครั้งนั้น อ.พระผู้มีพระภาค ทรงแลดูแล้ว ซึ่งวาระแห่งจิต ของบริษัทผู้ประชุม
กันแล้ว ในขณะนั้น ตรัสแล้ว ซึ่งกบิลสูตร ในสุดตนิบาตว่า

อ.นักปราชญ์ ท. กล่าวแล้ว ซึ่งกรรมอันมีอย่างสองนี้

คือ ซึ่งการประพฤติซึ่งธรรม คือ

ซึ่งการประพฤติอันประเสริฐ ว่าเป็นแก้วอันสูงสุด ดังนี้เป็นต้น

เพื่ออันทรงแสดง ซึ่งธรรม อันสมควรแก่ขณะนั้น ได้ทรงภาษิตแล้ว ซึ่งพระคาถา ท.
เหล่านี้ว่า

อ.ตัณหา ย่อมเจริญ แก่ผู้เกิดแต่มนุ (มนุษย์)

ผู้มีปกติประพฤติประมาทแล้ว

ราวกะ อ.เถาย่านทราย เจริญอยู่

อ.บุคคลนั้น ย่อมเร่รอนไป ในภาพใหญ่และภาพน้อย

ราวกะ อ.วานร ตัวต้องการอยู่ ซึ่งผลไม้ เร่รอนอยู่ ในป่า

อ.ตัณหา นั้น เป็นธรรมชาติลามก เป็น
 อันมีปกติชานไปในอารมณ์อันมีอย่างต่างๆ ในโลก
 ย่อมครอบงำ ซึ่งบุคคลใด
 อ.ความเศร้าโศก ท. ย่อมเจริญทั่ว แก่บุคคลนั้น
 รวากะ อ.หญาคุมบางอันอันฝนตกกรดแล้ว เจริญอยู่
 แต่ว่า อ.บุคคลใด ย่อมย้ายี่ ซึ่งตัณหานั้น อันลามก
 อันอันบุคคลล่วง ได้โดยยาก ในโลก
 อ.ความเศร้าโศก ท. ย่อมตกไป จากบุคคลนั้น
 รวากะ อ.หยดน้ำ ตกไปอยู่ จากใบบัว
 เพราะเหตุนั้น อ.เรา จะกล่าว กะท่าน ท. ว่า
 อ.ท่าน ท. มีประมาณเพียงใด เป็นผู้สมาคัมกันแล้ว ในที่นี้ ย่อมเป็น
 อ.ความเจริญ จงมี แก่ท่าน ท. ผู้มีประมาณเพียงนั้น ดังนี้
 อ.ท่าน ท. จงชุด ซึ่งรากเหง้า ของตัณหา
 รวากะ อ.บุคคล ผู้มีความต้องการด้วยหญาแฝก ชุดอยู่ ซึ่งหญาคุมบาง
 อ.มาร อยาระรานแล้ว ซึ่งท่าน ท. บ่อย ๆ
 รวากะ อ.กระแสร ระรานอยู่ ซึ่งไม่อ้อเทียว ดังนี้ ฯ

(แก้อรรถ)

อ.อรรถว่า อ.ฉาน ย่อมไม่เจริญนั้นเทียว อ.วิปัสสนา มรรคและผล ท.
 ย่อมไม่เจริญ แก่บุคคล ผู้ซึ่งว่ามีปกติประพฤติประมาทแล้ว เพราะความประมาท
 อันอันมีการปล่อยลงซึ่งสติเป็นลักษณะ ดังนี้ ในบท ท. เหล่านี้หนนา แห่งบทว่า
ปมตตจาริโน ดังนี้ ฯ อ.อธิบายว่า เหมือนอย่างว่า อ.เถายานทราย คือว่า
 อ.เกอวัลย์ หุ้มท่ออยู่ คือว่า รวบริตอยู่ ซึ่งต้นไม้ ชื่อว่าย่อมเจริญ เพื่อความ

พินาศ แห่งต้นไม้ฉัน ฉันทิด อ.ตันทา ชื่อว่าย่อมเจริญ แก่บุคคลนั้น เพราะอาศัย
ซึ่งทหาร ท. ๖ แล้วเกิดขึ้น บ่อย ๆ ฉันทัน ดังนี้ ๑

อ.อรรถว่า อ.บุคคลนั้น คือว่า ผู้มีตันทาเป็นคติ ย่อมเร่ร้อนไป คือว่า
ย่อมเล่นไป ในภพน้อยภพใหญ่ ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **โส ปริปลวติ
หุราหุริ** ดังนี้ ๑

อ.อรรถว่า อ.บุคคลนั้น ย่อมเร่ร้อนไป ในภพน้อยภพใหญ่ โดยประการใด
อ.อุทาหรณ์เป็นเครื่องแสดงซึ่งประการนั้น เป็นเพียงดังว่าอะไร ย่อมเป็น ดังนี้ ๑

อ.อันเหลวว่า อ.บุคคลนั้น ย่อมเร่ร้อนไป ในภพใหญ่และภพน้อย ราวกะ
อ.วานร ตัวปรารถนาอยู่ ซึ่งผลไม้ เร่ร้อนไปอยู่ในป่า ดังนี้ ๑

อ.อรรถว่า อ.วานร ตัวปรารถนาอยู่ ซึ่งผลของต้นไม้ ย่อมเล่นไป ในป่า
ย่อมจับ ซึ่งกิ่ง ของต้นไม้ฉันนั้น ปล่อยแล้ว ซึ่งกิ่งไม้ฉันนั้น ย่อมจับ ซึ่งกิ่งอื่น
ปล่อยแล้ว ซึ่งกิ่งไม้ฉันนั้น ย่อมถือเอา ซึ่งกิ่งอื่น ย่อมไม่ถึงทั่ว ซึ่งความเป็นแห่งสัตว์
อันบุคคลพึงกล่าวว่า อ.วานรนั้น ไม่ได้แล้ว ซึ่งกิ่งไม้ นั่งด้วยดีแล้ว ดังนี้ ฉันทิด
อ.บุคคล ผู้มีตันทาเป็นคติ เล่นไปอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมไม่ถึง ซึ่งความเป็น
แห่งบุคคลผู้อันใครๆ พึงกล่าวว่า อ.บุคคลนั้น ไม่ได้แล้ว ซึ่งอารมณ์ ถึงแล้ว
ซึ่งความไม่เป็นไป แห่งตันทา ดังนี้ ฉันทันฉันนี้เทียว ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา
ว่า **ผลมิจจว วนสุมิ วานโร** ดังนี้ ๑

อ.อรรถว่า อ.ตันทาอันเป็นไปในทวาร ๖ นั้น ชื่อว่าเป็นธรรมชาติลามก
เพราะความที่แห่งตันทานั้นเป็นธรรมชาติลามก เป็น อันถึงแล้ว ซึ่งอันนับพร้อมว่า
มีอันชานไป ในอารมณ์อันมีอย่างต่างๆ ดังนี้ เพราะความที่แห่งตันทานั้น
เป็นธรรมชาติชานไปแล้ว คือว่า เพราะความที่แห่งตันทานั้นเป็นธรรมชาติ
ชองแล้ว ในอารมณ์ ท. มีรูปเป็นต้น โดยความที่แห่งตันทานั้นเป็นธรรมชาติ
เพียงดังว่าอาหารอันเจือแล้วด้วยยาพิษ โดยความที่แห่งตันทานั้นเป็นธรรมชาติ

เพียงตั้งว่าดอกไม้ฉันเจือแล้วด้วยยาพิษ โดยความที่แห่งตัณหาอันเป็นธรรมชาติ
เพียงตั้งว่าผลไม้ฉันเจือแล้วด้วยยาพิษ โดยความที่แห่งตัณหาอัน เป็นธรรมชาติ
เพียงตั้งว่าเครื่องบริโภคน้ำฉันเจือแล้วด้วยยาพิษ ย่อมครอบงำ ซึ่งบุคคลใด
อ.หยาภิคมบาง อันอันฝนตรครดอยู่ บ่อย ๆ ตรครดแล้ว ย่อมเจริญ ในป่า ชื่อฉันใด
อ.ความเศร้าโศก ท. อันมีวิภูฏะเป็นรากเหง้า ย่อมเจริญยิ่ง ในภายใน ของบุคคลนั้น
ฉันนั้น ดังนี้ แห่งบทว่า **ยัม** ดังนี้เป็นต้น ฯ

อ.อรธธา ว่า ก็ อ.บุคคลใด ย่อมย้ายี้ คือว่า ย่อมครอบงำ ซึ่งตัณหาอัน
คือว่า อันมีประการแห่งคำอันอันข้าพเจ้ากล่าวแล้ว ชื่อว่าอันอันบุคคลล่วงไปได้
โดยยาก เพราะความที่แห่งตัณหาอัน เป็นธรรมชาติอันอันบุคคลกระทำได้โดยยาก
เพื่ออันก้าวล่วง คือว่า เพื่ออันละ อ.ความเศร้าโศก ท. อันมีวิภูฏะเป็นรากเหง้า
ย่อมตกไป จากบุคคลนั้น คือว่า อ.หยาดแห่งน้ำ อันตกไปแล้ว บนใบบัว คือว่า
บนใบแห่งปทุม ย่อมไม่ตั้งอยู่เฉพาะ ชื่อฉันใด ย่อมไม่ตั้งอยู่เฉพาะ ฉันนั้น ดังนี้
แห่งบทว่า **ทุรจฺจยัม** ดังนี้เป็นต้น ฯ

อ.อรธธา ว่า เพราะเหตุอัน อ.เรา จะกล่าว กะท่าน ท. ดังนี้ แห่งบท ท. ว่า
ตัม โว วทามิ ดังนี้ ฯ

อ.อรธธา ว่า อ.ความเจริญ จงมี แก่ท่าน ท. อ.ท่าน ท. อย่าถึงแล้ว ซึ่งความ
พินาศ รวากะอ.ภิกษุชื่อว่ากปิละนี้ ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **ภทฺทํ โว** ดังนี้
ดังนี้ ฯ

อ.อรธธา ว่า อ.ท่าน ท. จงชุต ซึ่งรากเหง้า แห่งตัณหาอันเป็นไปในนวาร ๖ นี้
ด้วยญาณอันประกอบพร้อมแล้วด้วยยอร์หัตมรรค ดังนี้ แห่งบทว่า **มฺลํ** ดังนี้
เป็นต้น ฯ

อ.อันธามาว่า อ.ท่าน ท. จงชุต ซึ่งรากเหง้า แห่งตัณหา รวากะ อ.อะไร
ดังนี้ ฯ

อ.อันเฉลยว่า อ.ท่าน ท. จงชุต ซึ่งรากเหง้า แห่งตัณหา ราวกะ อ.บุคคล ผู้มีความต้องการด้วยหญ้าแฝก ชุตอยู่ ซึ่งหญ้าคบบาง ดังนี้ ๑

อ.อรรถว่า อ.บุรุษผู้มีความต้องการด้วยหญ้าแฝก ชุตอยู่ ซึ่งหญ้าคบบาง ด้วยจอบใหญ่ ฉันทอ อ.ท่าน ท. จงชุต ซึ่งรากเหง้า แห่งตัณหา ฉันทนั้น ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **อุสิรัตโถว วีรณ** ดังนี้ ๑

อ.อรรถว่า อ.มารคือกิเลสด้วย อ.มารคือความตายด้วย อ.มารคือเทวบุตร ด้วย จงอย่าระราน ซึ่งท่าน ท. บ่อยๆ ราวกะ อ.กระแสน้ำแห่งแม่น้ำ อันมาแล้ว ด้วยกำลังยิ่งใหญ่ ระรานอยู่ ซึ่งไม่อ้อ อันเกิดแล้ว ที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำ ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **มา โว นพิว โสโตว มาโร ภยชิ ปุณปุณ** ดังนี้ ๑

ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.บุตรของชาวประมง ท. แม่มิร้อยห้า เป็นประมาธ ถึงทั่วแล้ว ซึ่งความลั้งเวช ปรารธนาอยู่ ซึ่งการกระทำซึ่งที่สุด แห่งทุกข์ บวชแล้ว ในสำนัก ของพระศาสดา กระทำแล้ว ซึ่งที่สุดแห่งทุกข์ ต่อกาล ไม้หนานนั้นเกี่ยว เป็นผู้มีการบริโภคเป็นอันเดียวกัน ด้วยการบริโภคซึ่งธรรมคือ อานัญชิวหารสมาบัติ กับ ด้วยพระศาสดา ได้เป็นแล้ว ๑

อ.เรื่องแห่งปลาชื่อว่ากปิละ จบแล้ว ๑

๒. อ.เรื่องแห่งนางลูกสุกร อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ (๒๔๑)

อ.พระคาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน ทรงปรารภ ซึ่งลูกสุกร ตัวกินคูถ ตัวหนึ่ง ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศานี้ มีคำว่า **ยถาปี มูล** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

(บุรพกรรมของนางลูกสุกร)

ได้ยินว่า ในวันหนึ่ง อ.พระคาสดา เสด็จเข้าไปอยู่ สู่กรุงราชคฤห์ เพื่อบิณฑชะ ทรงเห็นแล้ว ซึ่งลูกสุกร ตัวหนึ่ง ได้ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการแย้ม ให้ปรากฏ ฯ เมื่อพระคาสดาพระองค์นั้น ทรงกระทำอยู่ ซึ่งการแย้ม อ.พระอานนท์ เห็นแล้ว ซึ่งมณฑลแห่งโอกาสแห่งการทอดพระเนตร ซึ่งพุ่งออกแล้วจากพระโอษฐ์ ทูลถามแล้ว ซึ่งเหตุแห่งการแย้ม ด้วยคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.อะไรหนอแล เป็นเหตุ ย่อมเป็น อ.อะไร เป็นปัจจัย แห่งการทำซึ่งการแย้มให้ปรากฏ ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ.พระคาสดา ตรัสแล้ว กะพระอานนท์นั้นว่า ดูก่อนอานนท์ อ.เธอ ย่อมเห็น ซึ่งลูกสุกรนั้นไหม ดังนี้ ฯ อ.พระอานนท์เถระ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ขอรับ อ.ข้าพระองค์ ย่อมเห็น ดังนี้ ฯ อ.พระคาสดา ตรัสแล้วว่า อ.ลูกสุกรนั้น เป็นแม่ไก่ ได้มีแล้ว โดยรอบ แห่งอาสนศาลา แห่งหนึ่งในศาสนา ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่า กุสันธะ อ.แม่ไก่นั้น ฟังแล้ว ซึ่งการ ปาวประกาศซึ่งธรรม ของพระโยคาวจร รูปหนึ่ง ผู้สาธยายอยู่ ซึ่งวิปัสสนา กัมมัฏฐาน เคลื่อนแล้ว จากภพนั้น บังเกิดแล้ว ในราชกุล เป็นราชธิดานามว่า อุพพริ ได้เป็นแล้ว อ.ราชธิดานั้น เข้าไปแล้ว สู่ที่เป็นที่ชำระซึ่งสรีระ ในการอันเป็น ส่วนอื่นอีก เห็นแล้ว ซึ่งกองแห่งหนอน ยังสัญญาว่าหนอน ให้เกิดแล้ว ในที่นั้น ได้เฉพาแล้ว ซึ่งปฐมฌาน อ.ราชธิดานั้น ดำรงอยู่แล้ว ในภพนั้น ตลอดกาล แห่งอายุ เคลื่อนแล้ว จากที่นั้น บังเกิดแล้ว ในพรหมโลก ก็แล อ.ราชธิดานั้น ครั้นเคลื่อนแล้ว จากพรหมโลกนั้น สืบสนอยู่ ด้วยสามารถแห่งคติ บังเกิดแล้ว

ในกำเนิดแห่งสุกร ในกาลนี้ อ.การแย้ม อันเราเห็นแล้ว ซึ่งเหตุนี้ กระทำแล้ว ให้ปรากฏ ดังนี้ ฯ

(โทษของราคะตัณหา)

อ.ภิกษุ ท. มีพระเถระชื่อว่าอานนท์เป็นประธาน ฟังแล้ว ซึ่งเรื่องนั้น ได้เฉพาะแล้ว ซึ่งความสังเวช มาก ฯ อ.พระคาสดา ยังความสังเวช ให้เกิดขึ้นแล้ว แก่ภิกษุ ท. เหล่านั้น เมื่อจะทรงประกาศ ซึ่งโทษ แห่งความอยากด้วยอำนาจ แห่งความกำหนัด ผู้ประทับยืนอยู่แล้ว ในระหว่างแห่งถนนเที่ยว ได้ทรงภาสิตแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

อ.ต้นไม้ ครั้นเมื่อรากเหง้า อันไม่มีอุปัทวะอันมั่นคง มีอยู่
แม้อันอันบุคคลตัดแล้ว ย่อมงอก อีกนั้นเที่ยว แม้ฉันใด

อ.ทุกข์นี้ ครั้นเมื่อความนอนตามแห่งตัณหา

อันบุคคล ไม่ขจัดแล้ว ย่อมบังเกิด บ่อย ๆ แม้ฉันนั้น

อ.กระแสด ๓๖ ท. อันไหลไปในอารมณอันเป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ

อันกล้า มีอยู่ แก่บุคคลใด

อ.ความดำริ ท. อันเป็นของใหญ่ เป็น

อันอาศัยแล้วซึ่งราคะ ย่อมนำไป

ซึ่งบุคคลนั้น ผู้มีปฏิญญอันชั่ว

อ.กระแสด ท. ย่อมไหลไป ในอารมณ ท. ทั้งปวง

ราวกะ อ.เถาวัลย์ แตกขึ้นแล้ว ย่อมตั้งอยู่

ก็ อ.ท่าน ท. เห็นแล้ว ซึ่งตัณหาอัน อันเป็นเพียงดั่งว่าเถาวัลย์

เกิดแล้ว จงตัด ซึ่งรากเหง้า ด้วยปัญญา

อ.ความโสมนัส ท. อันชานไปแล้วด้วย

อันเปื้อนแล้วด้วยตัณหาเพียงดั่งว่ายาง

เหนียวด้วย ย่อมมี แกสตร์เกิด

อ.สัตร์เกิด ท. เหล่านั้น

ผู้อาศัยแล้วซึ่งความสำราญ เป็นผู้แสวงหาซึ่งความสุข ย่อมเป็น

อ.นระ ท. เหล่านั้นแล เป็นผู้เข้าถึงซึ่งชาติและชรา ย่อมเป็น

อ.หมุสัตร์ ท. ผู้อันตณหาอันกระทำซึ่งความสะดุ้งกระทำไว้แล้ว

ในเบื้องหน้า ย่อมกระเลือกกระสน

ราวกะ อ.กระต่าย ตัวอันนายพรานดักได้แล้วกระเลือกกระสนอยู่

อ.หมุสัตร์ ท. ผู้ข้องแล้ว

ในกิเลสเป็นเครื่องประกอบและเป็นเครื่องข้อง

ย่อมเข้าถึง ซึ่งทุกข์ บ่อยๆ เพื่อกาลนาน

อ.หมุสัตร์ ท. ผู้อันตณหาอันกระทำซึ่งความสะดุ้งกระทำไว้แล้ว

ในเบื้องหน้า ย่อมกระเลือกกระสน

ราวกะ อ.กระต่าย ตัวอันนายพรานดักได้แล้ว

กระเลือกกระสนอยู่ เพราะเหตุนั้น

อ.ภิกษุ หวังอยู่ ซึ่งธรรมอันมีราคาจะไปปราศแล้ว เพื่อตน

พึงบรรเทา ซึ่งตณหาอันกระทำซึ่งความดิ้นรน ดังนี้ ฯ

(แก้อรรถ)

อ.อรรถว่า ครั้นเมื่อรากเหง้า อันมีอย่าง ๕ อันไปแล้ว ในทิส ท. ๔ ด้วย
ในกายได้ด้วย ตรงนั้นเทียว (ของต้นไม้ใด) ชื่อว่าอันไม่มีอุปัทวะ แห่งอันตราย ท.
มีการตัด การผ่าและการเจาะเป็นต้นหนา เพราะอุปัทวะอะไรๆ ชื่อว่าอันมัน
เพราะความที่แห่งรากเหง้านั้นเป็นรากถึงแล้วซึ่งความมั่นคง มีอยู่ อ.ต้นไม้ (นั้น)
แม้อันอันบุคคลตัดแล้วในเบื้องบน ย่อมงอกได้ อีกนั้นเทียว ด้วยอำนาจแห่ง
กิ่งใหญ่และกิ่งน้อย ท. ฉันทใด ครั้นเมื่อความนอนตาม แห่งตณหาอันเป็นไป

ในทวาร ๖ อันญาณอันประกอบพร้อมแล้วด้วยอรหัตตมรรค ไม่ขจัดแล้ว คือว่า ไม่ตัดขาดด้วยดีแล้ว อ.ทุกขนี้ อันต่างด้วยทุกขมีชาติเป็นต้น ย่อมบังเกิดนั้นเที่ยว บ่อย ๆ ในภพนั้นๆ ฉะนั้นนั้นเที่ยว ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า **มุเล** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

อ.อรธว่า อ.ตณหา อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยกระแส ท. ๓๖ ด้วยอำนาจ แห่งตณหาวิจริต ท. เหล่านี้ คือ อ.ตณหาวิจริต ท. ๑๘ ด้วยการเข้าไปถือเอา ซึ่งอายตนะอันเป็นไปในภายใน อ.ตณหาวิจริต ท. ๑๘ ด้วยการเข้าไปถือเอา ซึ่งอายตนะอันเป็นไปในภายนอก ด้วยประการฉะนี้ ชื่อว่าอันไหลไปในอารมณ์ อันเป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ เพราะวิเคราะห์ว่า อ.ตณหา ย่อมไหลไป คือว่า ย่อมเป็นไปในอารมณ์ ท. มีรูปเป็นต้น อันเป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ ดังนี้ เป็นธรรมชาติ กล้า คือว่า เป็นธรรมชาติมีกำลัง ย่อมมี แก่บุคคลใด อ.ความดำริ ท. ชื่อว่า เป็นสภาพใหญ่ เป็น เพราะความที่แห่งความดำริ ท. เหล่านี้เป็นสภาพใหญ่ โดยอันเกิดขึ้น บ่อยๆ ไม่อาศัยแล้ว ซึ่งฉานหรือ หรือว่าซึ่งวิปัสสนา อันอาศัยแล้ว ซึ่งระคะ ย่อมนำไป ซึ่งบุคคลนั้น ผู้ชื่อว่ามัททิลูอันชั่ว เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้มี ญาณอันวิบัติแล้ว ดังนี้ แห่งบทว่า **ยสุส** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

อ.อรธว่า อ.กระแสแห่งตณหา ท. เหล่านี้ ชื่อว่าย่อมไหลไปในอารมณ์ ท. ทั้งปวง เพราะอันไหลไป ในอารมณ์ ท. มีรูปเป็นต้นทั้งปวง ด้วยอำนาจแห่ง ทวาร ท. มีทวารคือจักขุเป็นต้นหรือ หรือว่าเพราะอันไหลไปในภพทั้งปวง ท. แห่งตณหา ท. เหล่านั้น อ.ตณหา ท. แม้ทั้งปวง คือ อ.ตณหาในรูป ฯลฯ^๑ อ.ตณหา ในธรรม ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **สวณฺติ สพฺพธี โสตา** ดังนี้ ฯ

^๑ เนื้อความเต็ม คือ ตณหาในเสียง ตณหาในกลิ่น ตณหาในรส ตณหาในสัมผัส

อ.อรรถว่า อ.ตัณหา ชื่อว่าลตา เพราะวิเคราะห์ว่า อ.ตัณหา เป็นเพียงดั่งว่า เถาวัลย์ โดยอรรถว่าเป็นเครื่องพัวพันด้วย โดยอรรถว่าเป็นเครื่องรังรัดไว้ด้วย ย่อมเป็น ดังนี้ ดังนี้ แห่งบทว่า **ลตา** ดังนี้

อ.อรรถว่า อ.ตัณหาเพียงดั่งว่าเถาวัลย์ เกิดขึ้นแล้ว โดยทวาร ท. ๖ ย่อมตั้งอยู่ในอารมณ์ ท. มีรูปเป็นต้น ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **อุพพิชช ติญฺจติ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า ก็ เห็นแล้ว ซึ่งตัณหาเพียงดั่งว่าเถาวัลย์นั้น ด้วยอำนาจแห่งที่ แห่งตัณหาเพียงดั่งว่าเถาวัลย์นั้นเกิดแล้วว่า อ.ตัณหา นั้น เมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้น ในปิยรูป (รูปอันเป็นที่รัก) และสาตรูป (รูปอันเป็นที่ยินดี) นี้ ดังนี้ ดังนี้ แห่งหมวด สองแห่งบทว่า **ตมฺจ ทิสฺวา** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า จงตัด ที่รากเหง้า ด้วยปัญญาอันประกอบพร้อมแล้วด้วยมรรค ราวกะ อ.บุคคล ตัดอยู่ ซึ่งเถาวัลย์ อันเกิดแล้ว ในป่า ด้วยมีด ดังนี้ แห่งบทว่า **ปญฺญา** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อันชานไปตามแล้ว คือว่า อันชิมซาบไปแล้ว ดังนี้ แห่งบทว่า **สริตานิ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อันเปื้อนแล้วด้วยตัณหาเพียงดั่งว่ายางเหนียว ด้วยอำนาจ แห่งความลิเนหาอันเป็นไปแล้ว ในบริหาร ท. มีจิวรเป็นต้นด้วย อ.อธิบายว่า อันยางเหนียวคือตัณหาฉาบทาแล้ว ดังนี้ ดังนี้ แห่งบทว่า **ลิเนหิตานิ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.ความโสมนัส ท. อันมีรูปอย่างนี้ ย่อมมี แก่สัตว์เกิด ผู้เป็นไปในอำนาจแห่งตัณหา ดังนี้ แห่งบทว่า **โสมนสฺสานิ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.บุคคล ท. เหล่านั้น คือว่า ผู้เป็นไปในอำนาจแห่งตัณหา เป็นผู้อาศัยแล้วซึ่งความลำราญ คือว่า เป็นผู้อาศัยแล้วซึ่งความสุขเที่ยว เป็น

เป็นผู้แสวงหาซึ่งความสุขโดยปกติ คือว่า เป็นผู้เสาะหาซึ่งความสุขโดยปกติ
ย่อมเป็น ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **เต สาทลิตา** ดังนี้ ฯ

อ.อรธว่า อ.นระ ท. ผู้มีรูปอย่างนี้ เหล่าใด อ.นระ ท. เหล่านั้น ย่อมเข้าถึง
ซึ่งชาติ ชรา พยาธิและมรณะ ท. นั้นเทียว เพราะเหตุนั้น อ.นระ ท. เหล่านั้น ชื่อว่า
เป็นผู้เข้าถึงซึ่งชาติและชรา ย่อมเป็น ดังนี้ แห่งบทว่า **เต เว** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

อ.อรธว่า อ.สัตร์ ท. เหล่านี้ เป็นผู้อันตณหา อันถึงแล้ว ซึ่งอันนับพร้อมว่า
ความสะดุ้ง ดังนี้ เพราะอันกระทำซึ่งความสะดุ้ง กระทำไว้แล้วในเบื้องหน้า คือว่า
เป็นผู้อันตณหาเวดล้อมแล้ว เป็น ดังนี้ แห่งบทว่า **ปชา** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

อ.อรธว่า อ.สัตร์ ท. เหล่านี้ ย่อมกระเสือกกระสน คือว่า ย่อมหวาดกลัว
ราวจะ อ.กระทำย ตัวอันนายพรานดักได้แล้วในป่า กระเสือกกระสนอยู่ ดังนี้
แห่งบทว่า **พาทิโต** ดังนี้ ฯ

อ.อรธว่า อ.สัตร์ ท. เป็นผู้อันกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันมีอย่าง ๑๐
ด้วยนั้นเทียว อันกิเลสเป็นเครื่องข้อง อันมีอย่าง ๗ อันมีกิเลสเป็นเครื่องข้อง
คือราคะเป็นต้นด้วย ผูกพันไว้แล้วหรือ หรือว่าเป็นผู้ข้องแล้ว ในกิเลสมีกิเลส
เป็นเครื่องประกอบเป็นต้นนั้น เป็น ดังนี้ แห่งบทว่า **สัโยชนสงคสดตา** ดังนี้ ฯ

อ.อรธว่า อ.สัตร์ ท. ย่อมเข้าถึง ซึ่งทุกข์ อันมีชาติเป็นต้น บ่อย ๆ
สิ้นกาลนาน คือว่า สิ้นกาลยืดยาวนาน ดังนี้ แห่งบทว่า **จิราย** ดังนี้ ฯ

อ.อรธว่า อ.สัตร์ ท. ผู้อันตณหาอันกระทำซึ่งความสะดุ้งกระทำไว้แล้ว
ในเบื้องหน้า คือว่า ผู้อันตณหาอันกระทำซึ่งความสะดุ้งพัวพันแล้ว เพราะเหตุใด
เพราะเหตุนั้น อ.ภิกษุ ปราารถนอยู่ ชื่อว่าหวังอยู่ ซึ่งธรรมอันมีราคะไปปราศแล้ว
คือว่า ซึ่งพระนิพพาน อันเป็นที่ไปปราศแห่งกิเลสมีราคะเป็นต้น เพื่อตน พึงบรรเทา
คือว่า บรรเทาแล้ว นำออกแล้ว พึงทิ้ง ซึ่งตณหาอันกระทำซึ่งความสะดุ้งนั้น
ด้วยอหัตมรรคนั้นเทียว ดังนี้ แห่งบทว่า **ตสฺมา** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.ชน ท. มาก บรรลุแล้ว ซึ่งผล ท. มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ฯ

(นางลูกสุกรเกิดอีกหลายชาติ)

อ.นางลูกสุกรเมื่อนั้นแล เคลื่อนแล้ว จากภพนั้น บังเกิดแล้ว ในราชตระกูล ที่สุวรรณภูมิ เคลื่อนแล้ว จากราชตระกูลนั้น บังเกิดแล้ว ในกรุงพาราณสี เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว เคลื่อนแล้วจากภพนั้น บังเกิดแล้ว ในเรือนแห่งพ่อค้าม้า ที่ทำเรือชื่อว่าสุปปาระคะ เคลื่อนแล้ว จากภพนั้น บังเกิดแล้ว ในเรือน แห่งนายเรือ ที่ทำเรือชื่อว่าคาวีระ เคลื่อนแล้ว จากภพนั้น บังเกิดแล้ว ในเรือนแห่งบุคคล ผู้เป็นใหญ่ ในเมืองอนูราชะ เคลื่อนแล้ว จากภพนั้น เป็นธิดา ในเรือน ของกุกุมพี ชื่อว่าสุมนะ ในบ้านชื่อว่าเภกกันตะ ในทิศทักษิณ แห่งอนูราชบุรีนั้นนั่นเทียว เป็นผู้ชื่อว่าสุมหา โดยชื่อ เป็น บังเกิดแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ.บิดา ของนางสุมหานั้น ครั้นเมื่อบ้านนั้น อันบุคคล ทิ้งแล้ว ไปแล้ว ภู่แคว้นที่ชวาปี อยู่แล้ว ชื่อใน มหามุนิคาม อ.อำมาตย์ ชื่อว่าลกุณฏกอติมพระ ของพระเจ้าทุณฐคามณี ไปแล้ว ด้วยกรณียกิจ บางอย่างนั้นเทียว เห็นแล้ว ซึ่งนางสุมหานั้น ในที่นั้น กระทำแล้ว ซึ่งงานมงคล อันใหญ่ พาไปแล้ว ซึ่งนางสุมหานั้น ไปแล้ว ภู่บ้านชื่อว่ามหาปุณณะ ฯ ครั้งนั้น อ.พระเถระชื่อว่ามหาตูละ ผู้มีปกติอยู่ในโกฏิบรรพตมทาวีหาร เทียวไปอยู่ เพื่อบิณฑะ ในที่นั้น ยินแล้ว ที่ประตูแห่งเรือน ของนางสุมหานั้น เห็นแล้ว ซึ่งนางสุมหานั้น กล่าวแล้ว กับ ด้วยภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนผู้มีอายุ ทั้งหลาย ชื่อ อ.นางลูกสุกร ถึงแล้ว ซึ่งความเป็นภรรยา แห่งมหาอำมาตย์ชื่อว่า ลกุณฏกอติมพระ โอ อ.เหตุอันน่าอัศจรรย์ ย่อมมี ดังนี้ ฯ อ.นางสุมหานั้น ฟังแล้ว ซึ่งถ้อยคำนั้น เพิกขื่นแล้ว ซึ่งภพในอดีต ท. ได้เฉพาแล้ว ซึ่งญาณอันเป็นเครื่อง ระลึกถึงชาติ ฯ